we met de betuiging: „Mijn Heere en mijn God", eerbiedig de knieën buigen.

o, Neen, dat alles wordt weggecijferd.

Dat alles is dogmatiek. Dat alles is zinlooze mystiek. En het eenige waarop het aankomt, is het *doen*, het zich *erbarmen*, het zich *ontfermen*, het zich *beheerschen*, en bij dat alles bezield en aangetrokken worden door hetgeen ons van Jezus gemeld staat.

Altoos wel te verstaan, wat ons van Jezus onder het opzicht van erbarming met het leed gemeld staat.

Zijn wonderen kunt ge niet nadoen, maar zoo wordt het almeer de vraag, of Jezus zelf wel wonderen deed. Gij kunt niet opstaan en opvaren ten hemel. Maar is het verhaal daarvan dan wel iets meer dan een legende? Gij zult niet sterven aan een kruis, maar neen dat hoeft niet, gij hebt soms toch verdriet, ook wel teleurstelling, welnu, dat is uw kruis.

En zoo maakt dan een ieder van het Evangelie wat hij wil. De socialist zegt u dat Jezus een socialist was, en dat het echte Christendom is, met de socialisten op te trekken. Er zijn ook anarchisten opgestaan, die geheel hetzelfde hebben gezegd.

En ten slotte komt heel deze richting hierop neer, dat ieder zich een eigen ideale levensopvatting vormt, met enkele uitspraken van het Evangelie u aantoont, dat Jezus precies diezelfde levensopvatting koesterde, en u nu zoekt diets te maken, dat al wat dusver Christelijke religie heette, het *niet* is, maar, dat te spreken, te handelen, te leven, zooals zijn eigen theorie meebrengt, de echte Christelijke religie zal verwerkelijken.

Men ziet dan ook in Engeland, hoe ditzelfde volk, waaronder deze richting zoo ongemeenen bijval vond, niet het minst op hooger zedelijk terrein, nu reeds het spoor zoo ten eenenmale bijster is, dat de vraag hoe zou Christus in Transvaal doen, zelfs niet bij hen opkomt. Zeker, van Stead geldt dit niet. Hij hield moedig vol, om voor vrede ook in Zuid-Afrika te pleiten. Maar voor verreweg de meesten van wie deze richting volgen, is het wel een levensvraag, of ze geen bloem naar den kranke zullen brengen, maar steekt overigens in wat Engeland in Transvaal aan gruwelen bestaat, geen contrast met hun zedelijken eisch.

Roman-literatuur.

XI.

Ook bij de historische roman doet zich het verschijnsel voor, dat drieërlei motief tot het schrijven ervan prikkelt. Er zijn historische romans, die geen ander doel beoogen, dan om een periode uit de historie in beeld te brengen. Er zijn er andere, die psychologisch het leven van een vroegere periode pogen te verklaren, om het daardoor ons nader te brengen. En er zijn eindelijk in de derde plaats, historische romans van tendentieusen aard, d. w. z. die de stof uit het verleden als inspiratie willen laten werken op het heden.

Vooral het eerste soort romans heeft in het laatste vierde van de vorige eeuw een hooge vlucht genomen, met name onder het initiatief van George Moritz Ebers, den bekenden Egyptoloog. Tot dusver had men zich in de historische roman vergenoegd met het geschiedkundig raam uit de gewone historie te nemen, hierin teekening te brengen met de bekende antiquarische gegevens omtrent vroeger toestanden, en het overige aan te vullen uit de fantasie. En reeds dit was vooruitgang. Niet zooverre toch lag de tijd achter ons, waarin men, zich aan alle oudheidkundige studie spenende, eenvoudig ons leven antidateerde, en zoo misvormd beeld van het verleden gaf, dat de helden van vroegere geslachten weinig anders dan een copie schenen van personen, die we in onze eigen omgeving hadden gekend. De schilderkunst had zich langen tijd met even weinig tevreden gesteld, en, onder willekeurige wijziging, de kleeding van het heden aan de personen uit een heel andere periode om de schouders gehangen. Nog kan men, in onzen ouden Statenbijbel met prenten, de patriarchen en apostelen afgebeeld zien, ongeveer als hadden ze in de 17de eeuw geleefd. Er was wel *iets* aan veranderd, maar deze aangebrachte wijzigingen steunden niet op studie, maar op verzinning.

Men versta ons niet verkeerd. De realistische school, die thans ook op het gebied der schilderkunst den toon aangeeft, poogt tot in de kleinste details, de heilige personen in de lijst van hun tijd te zetten. Munczasky heeft dit overdreven realisme zelfs op den heiligen persoon onzes Heeren toegepast. Zelfs het Joodsche type is bij hem tot de sterkste uitdrukking gekomen. Dit nu loven we niet. Al dragen toch de heilige personen ongetwijfeld een historisch karakter, voor ons zijn ze meer dan personen, die voorheen, in een bepaalde tijd en in een bepaalde omgeving, geleefd hebben. Voor ons zijn ze personen die aan alle eeuwen toebehooren, en bij wie uit dien hoofde het ideale karakter het historisch type verzwakt. De waarlijk groote schilders en kunstenaars hebben dan ook in dien verheven zin hun beeld opgevat, en hen in ideale gestalte door penseel en stift voor onze verbeelding gesteld. Ze dachten er niet aan, zich angstvallig af te vragen, wat snit van kleed Noach, of Abraham, of Mozes onderscheiden had, maar zochten hun beeld in uitdrukking van gelaat, in verhevenheid van houding, en in de majesteit van den heiligen nimbus te geven, terwijl gewaad en sieraad hiermede in ideale overeenstemming werden gebracht. Een afwijking kwam voor bij Johannes den Dooper, wiens harenkleed ons bericht was, of bij den hoogepriester in zijn ambtelijk gewaad, omdat ook dit ons opzettelijk was overgeleverd. Maar voor het overige werd de ideale kleeding en omgeving gekozen, zooals ze het meest strekte om het ideale en heilige van de geheele verschijning het klaarst te doen uitkomen. Dat deze ideale kleeding de meeste overeenkomst met de Grieksche kleeding vertoonde was geen nabootsing, maar slechts erkentenis, dat in de Grieksche wereld ook het gewaad den hoogsten vorm had bereikt. Doch zelfs bij dit onmiskenbaar hechten aan het Grieksch model, werd toch dit Grieksche model zeer vrij gevolgd, en het kleed als middel gebezigd om in zijn plooien en lijnen de verhevenheid van den persoon het treffelijkst te doen uitkomen.

Deze smaak nu stond hooger dan de realistische opvatting, waaraan men thans almeer toegeeft; en de bijbelsche prenteboeken, die vooral uit Engeland thans ook ten onzent binnenkomen, en die er op uit zijn, om Abraham precies als een Bedoeïn, of Mozes als een Egyptenaar naar de laatste mode dier dagen te kleeden, hebben een glad verkeerde uitwerking. Ze brengen ons de heilige personen niet nader, maar plaatsen ze op een verderen afstand. Hun gewaad wordt dan hoofdzaak, en prikkelt de nieuwsgierigheid, maar de uitdrukking van het gelaat, de geheele verschijning van hun persoon, de bezielde en verheven toon van heel hun wezen slijt weg. Men ziet een historisch beeldje, maar de helden van het Godsrijk spreken ons in hun ideale gestalte niet meer toe. Zelfs uit onzen eigen tijd verlangen we bij mannen van beteekenis die precisiteit in kleeding in het minst niet. Voor een onbeduidend persoon, die zich als bruidegom laat portretteeren, moge het uiterst gewichtig zijn, op de photographie precies te zien, welke snit zijn rok had, en hoe hoog hij zijn boord droeg, maar reeds bij mannen als Gladstone of Groen van Prinsterer, gevoelt ieder dat het op heel iets anders aankomt dan de kleeding, die bijzaak is, en dat hetgeen moet worden uitgedrukt, is de levende indruk van hun persoon, in heel hun verschijning. Geniale portretschilders weten dit uitstekend goed, en zien in de kleeding slechts het ondergeschikt middel, om den indruk van heel den persoon te sterken, terwijl zij al hun krachten saamtrekken op de uitdrukking van gelaat en houding. En ditzelfde nu gaat in nog hooger zin door bij die heilige personen, die het gemeengoed van alle eeuwen zijn geworden, en bij wier beeltenis het zelfs hindert, zoo men merkt, dat de schilder of teekenaar zich gespitst heeft op precisiteit in historisch detail, en weinig of niets gevoeld heeft van de majesteit die tot uitdrukking moest komen.

Op dit heilige en ideale terrein gaan we daarom niet mede met hen, die er zich vroolijk over maken, dat Abraham niet precies als een Bedouin, en Jezus niet precies als een Rabbi van voor 19 eeuwen is afgebeeld. Maar voor het overige geven we toe, dat het anachronisme oudtijds soms al te potsierlijk werd. Bij personen die metterdaad niet anders dan historische personen voor ons zijn, voegt niet de omgeving van onzen tijd. Zij moeten zeer stellig, zoo goed ons dit mogelijk is, in de lijst van hun eigen tijd en van hun eigen omgeving worden geplaatst. En dit slaat nu volstrekt niet alleen op hun kleed en op hun sieraden, maar evenzoo op alles wat aan en om hen was, op hun woning, op hun huisraad, op hun levenswijs, op hun maaltijden, op hun wapening, op het aanzien van de steden en dorpen in hun dagen, kortom, op geheel hun levensexistentie. Wie ons derhalve een beeld van het leven van vroeger dagen wil geven, is er niet mee van af, zoo hij in grove trekken de historie, d. w. z. de hoofdpersonen en de hoofdgebeurtenissen, van zulk een periode kent, maar is gehouden om op breede schaal oudheidkundige studie te maken, en zich zoo geheel thuis te zetten in het leven gelijk het destijds geleefd werd. Dit nu heeft de taak van den schrijver der historische roman uitermate zeer verzwaard, en maar al te dikwijls onbegeerd lood aan de vleugelen van hun fantasie gehangen. Soms zelfs is de eigenlijke roman er geheel bij ingeschoten, en werd ons weinig anders geleverd dan oudheidkundige schetsen met een onbeteekenend persoonsleven, dat er los in werd gezet. Bij landschapschilders komt het voor, dat hun penseel onbekwaam is om personen te teekenen, zoodat ze dan een anderen schilder verzoeken, er de personen in te zetten. Een bijna gelijken indruk nu gaf soms de minutieuse detailteekening van oudheidkundige bijzonderheden, waarin men wel enkele personen zag optreden, maar die meer op ingezette doode poppetjes geleken, dan op de machtige personen die in dit millieu geleefd, geleden en geworsteld hadden. Hoofdzaak en bijzaak hadden ook hier de rollen verwisseld.

Te hooger verdienste was het daarom, dat het aan mannen als Ebers, Freytag, Dahn e. a. op zoo uitstekende wijze gelukt is, beide elementen te verbinden, en ons bij de minutieuse detailteekening tevens het rijkste leven in beeld te brengen. Vooral de verrassende opgravingen in Egypte, Babylon, Palestina en Griekenland gaven in deze richting aan de historische roman een machtigen stoot. Er bleek nog veel meer onder het stof begraven te liggen, dan men van verre had durven vermoeden. Toevallige vondsten spoorden aan tot nieuwe onderzoekingen, en toen die nieuwe onderzoekingen zoo rijkelijk beloond werden, groef men dieper en verder. En al spoedig kwam men zoo doende in het bezit van zoo rijken buit uit het verleden, dat men zelf verbaasd stond over de nauwkeurige kennis van het verleden, die allengs ter onzer beschikking kwam. Reeds op meer bekend terrein weet men, wat helder en klaar beeld van het verleden *„de laatste dagen van Pompeii"* ons voor oogen tooverde. En toch werd de belangstelling nog sterker geprikkeld, toen men tot gelijksoortige nauwkeurige detailkennis geraakte van wat in de Oostersche landen, met name in Egypte en in Mesopotamië, eens doorleefd was. Want juist ten opzichte van deze landen bleek al spoedig de archief-vondst zoo wonderbaar rijk en overvloedig te zijn, vooral dank zij het gebruik van gebakken steen voor schriftstukken, dat men al spoedig tot veel, veel nauwkeuriger kennis van het bijzondere leven in het verre Oosten van voor duizenden van jaren geraakte, dan van het leven onzer eigen voorvaderen in de dagen der Batavieren. Tot in de kleinste bijzonderheden werd men over personen en familiebetrekkingen, over daden van koop en huur, over allerlei onderhandelingen en correspondentie ingelicht, en in enkele gevallen zoo stipt nauwkeurig met al het voorgevallene bekend, dat het weinig moeite meer kostte, om tot in de fijnste trekken een stuk oude historie weer te doen opleven.

Ebers had het voorrecht, zelf een der kundigste onderzoekers bij die nieuwe vondsten te zijn. Hij was hoogleeraar te Jena, en deed herhaaldelijk lange reizen naar het Nijlland, waar hij het geluk had niet] alleen de ontdekte schatten met eigen oog te aanschouwen, maar ook nieuwe rijke vondsten aan hetgeen reeds ontdekt was toe te voegen. En toen nu door die vrucht van studie het oude Egypteland als uit zijn graven voor hem was opgestaan, en hij geheel teruggeleefd was in het toenmalige leven, drong zijn talent hem, om hetgeen hij in zichzelf had opgenomen, in beeld ook aan anderen te toonen. En zoo ontstond van zelf die lange reeks van historische romans van zijn hand, die toonen hoe zijn phantasie bij de opgravingen ongedeerd was gebleven, en wat uitnemende gave van verdichting en wat talent van schrijven hij aan echten studiegeest paarde. *De Egyptische Koningsdochter*, in 1864 in drie deelen verschenen, blijft op dat terrein zijn eerste en zijn beste werk, door zijn latere *Bruid van den Nijl*, zijn *Serapis* en andere nimmer in de schaduw gesteld. Hier had men met de historische roman in haar zuiverste type te doen. Ebers toch was zoo volkomen thuis in de toenmalige Egyptische wereld, dat alle gemaniereerdheid, om telkens te zeggen, dat het zóó en zóó was, hem vreemd bleef. Hij haalde zijn stof niet over uit boeken, maar had het Egyptische leven zoo volkomen in zich opgenomen, dat hij 't beeld van uit zijn eigen geest teruggaf. Hij had er de vele mummiën in hun graven op aangezien. Voor het oog zijner verbeelding waren die mummiën uit hun graven voor hem opgestaan. Er was weer geest in hen gekomen. Hij was in hun geest ingedrongen. En met een phantasie die, hoe rijk en levendig ook, zich toch op elk punt aan de vroegere realiteit aansloot, had hij hun hartstochten bespied, hun lijden meegevoeld, en slaagde hij erin, hen meer dan te galvaniseeren.

In geheel diezelfde richting, zij het ook slechts zelden met gelijk talent, zijn voorts een heirleger romans van historisch karakter verschenen, om ons den ondergang van Jerusalem, het weelderige leven van Griekenland, den Romeinschen keizertijd, de worsteling tusschen Rome en de volken der volksverhuizing, den strijd tusschen het Christendom en het Heidendom in de drie eerste eeuwen, kortom, geheel den ontzettenden omkeer die toen in Zuid Europa tot stand kwam, als voor oogen te schilderen. Vooral het verhevene trok daarbij aan. Men kwam steeds meer onder den indruk van de reusachtige machten, die destijds op elkander stieten. Men gevoelde wat grootsche karakters destijds in dien strijd tusschen de oude en de nieuwe wereld zich met elkander moeten gemeten hebben. En het prikkelde op ongemeene wijze de historische phantasie, ons dit alles mee te doen doorleven door het in vleesch en bloed voor ons te doen treden. Reeds dit wees aan de historische roman een hooger standpunt, dan waarop Ebers ze geplaatst had. Egypte boeide door het vreemde en eigenaardige van zijn levensvormen, ook door zijn contact met de heilige geschiedenis, en door zijn beteekenis voor de wereldgeschiedenis; maar toch, niet in Egypte's wondere wereld werden de groote worstelingen van den menschelijken geest doorkampt. Die kamp was doorstreden in Griekenland, in Rome, en straks tusschen het heidensche Rome en het nieuwe leven, dat eenerzijds uit Palestina en anderzijds van over de Alpen Italië binnentoog. Juist het zich werpen van de historische roman op die periode verleende haar deswege een hooger karakter en zette haar voor veel ernstiger taak. En eenmaal in dit spoor geleid, kon het niet anders, of schier elk stuk van de nationale historie moest om bearbeiding roepen. Men gevoelde allerwegen hoe niets zoozeer den nationalen zin sterken kon, als het met kennis van zaken doen terugleven in de geschiedenis van het voorgeslacht. Duitschland nam de leiding hierin. Freytag, Dahn en Alexis gingen hierin voor. Straks volgde men onder schier alle natiën. En ook ons land heeft heel een schat van dichtingen aan te wijzen, die ons terugvoeren naar het glorietijdperk van ons verleden.

Op die wijze is, dank zij de historische roman, ons leven metterdaad verrijkt geworden. We leefden te opgesloten binnen den engen kring van onzen eigen tijd, en het scheen wel, of het verleden even verre van ons vlood als de toekomst voor ons uit ligt. We leefden ons leven als een apart leven, waar een geheel ander leven achter lag, en weer een geheel ander leven op stond te volgen, en juist dit maakte, dat we ons als volk niet warm genoeg één voelden met wat ons volk in vroeger eeuwen geweest was, noch de verantwoordelijkheid gevoelden voor wat het worden moest. En wat zoo van ons *volk* waar was, gold in sterker mate nog van het leven der *menschheid*. Onzer is geen alomtegenwoordigheid, noch is onzer de eeuwigheid. We leven slechts in één tijd en in één land. Maar toch, de eenheid met ons volk en de eenheid met het menschelijk geslacht in alle eeuwen, spreekt onuitroeibaar in ons menschelijk besef. We voelen, dat het leven ook van vroeger eeuwen, en het leven van geheel ander deelen der wereld, ook ons aangaat. Er is een behoefte in ons, om ons in de diepte achterwaarts en in de breedte rondom ons uit te breiden, en zoo een rijker horizont om ons heen te verkrijgen. En aan die behoefte nu is het, dat de historische roman, in haar hooge voortreffelijkheid, zoo rijke bevrediging schonk. Al is het toch, dat niet weinigen ook zulke romans slechts verslinden om het boeiend verhaal, zonder er een historischen indruk van over te houden, ernstiger geesten hebben er toch iets anders van genoten. Voor hen was deze historische roman een bad in het leven der historie, dat hun eigen geest verfrischt en verrijkt heeft.

Voor Kootwijks Scholen.

Ingekomen bij den heer J. Kasteel te Epe: Van den heer Van Art te Hardenberg *f* 1.—.

Ingekomen bij Ds. Houtzagers: Van Ds. M. Roosboom te Oosterend op Tessel, namens de Diaconie *f* 5.—; door Ds. G. Vlug te Nijkerk, van de Christ. Jongelings-vereeniging Spr. 8 : 17b, *f* 1.—.

Ingekomen bij den heer D. Hulleman: Van Ds. J. Duursema te Uithuizen, ged. coll. *f* 11 50.

In hartelijken dank ontvangen.

Dringend verzoeken wij den vrienden van Christ. onderwijs, aan Kootwijks scholen te willen gedenken.

D. HULLEMAN,
Kootwijk. *Penningmeester.*

Uit de Pers.

Prof. Gunning zond een nieuwe brochure in het licht getiteld: Onze Zonde, *antwoord aan Dr. J. Th. de Visser*, bij Ten Hoet, Nijmegen.

Daarin leest men:

Ik zeide dat het verkeeren onder deze organisatie *mij tot zonde is geworden*, omdat zij »de heerschappij van Jezus Christus als Hoofd der Gemeente belemmert." Want Jezus Christus moet niet alleen door den Heiligen Geest in de leden der gemeente heerschen, maar ook in de broederlijke tucht, door de Amptsdragers der Gemeente in 's Heeren Naam uitgeoefend. Deze tucht onderstelt dat Jezus, de Christus naar de H. Schriften, en Hij alleen, door Woord en Geest in de Gemeente gezag hebbe; dus dat hetgeen Hem als den Christus naar de H. Schriften loochent, niet gelijke bevoegdheid hebbe met hetgeen Hem belijdt. Maar in onze Kerk bezitten, naar de bestaande en vigeerende reglementen, deze loochening en deze belijdenis gelijke bevoegdheid.

Deze toestand is door wijlen Prof. Ch de la Saussaye ongerijmd genoemd ja »de ongerijmdheid zelve". Zeer terecht en hij is daarenboven een bepaalde zonde der Kerk.

Ongerijmd is die toestand. Elk levend wezen belijdt te zijn wat het is, door op te treden zooals het optreedt. Een eik belijdt door stam, takken en bladeren, een eik te wezen; — zijn eigenlijke aard komt daarin tot zichtbaarheid, spreekt zich uit, belijdt zich. Een mensch belijdt te zijn wat hij is door de geheelheid van zijn bestaan. Wel kan hij telkens ongelijk zijn aan zichzelf, maar op den duur toch belijdt hij, door te zijn en te leven gelijk hij doet, zijn eigen aard. De Kerk is ook een levende eenheid, een levend wezen. Zij leeft door Christus haar Hoofd. Dit leven is haar wezen, dat dus in de belijdenis van Jezus als den Christus naar de H. Schriften in de openbaarheid treedt, zich belijdt. Zoo, met die belijdenis van Jezus als den Christus, traden de oudste christenen op, en lieten zich er voor martelen. Desgelijks de Hervormers; ook onze Hervormde Kerk. Nu heeft een levend wezen, een mensch, eene Kerk, slechts één wezen, één wil. Hij kan wel velerhande begeerten hebben, ondergeschikt aan dien wil en er tegen strijdende; maar op den duur zegeviert in den mensch toch zijn eigenlijke wil, die zijn aard uitdrukt, en wordt met leven en woord door hem beleden.

Voorts:

Men beroept zich, ter ontkoming aan de pijnlijke waarheid dat de Kerk, als Kerk, naar de bestaande organisatie »niet Christus maar ieders meening omtrent Christus" belijdt, ook nog dikwijls op Art. 11 van ons Alg. Regl. dat de »handhaving van de leer" (der Kerk) voorschrijft. Treuriger geesteloosheid dan dat Artikel is niet denkbaar. Vooreerst is de »leer" der Kerk iets anders dan hare »belijdenis", en ten andere en vooral, die handhaving, zooals zij midden in het samenstel onzer reglementen bedoeld is, verwerpen wij met alle macht. Want hier waar geen beroep op Gods Woord in de Kerk mogelijk is, kan »handhaving" niet anders dan zielloos conserveeren, onaangeroerd laten of iets soortgelijks beteekenen. En wij willen geen stilstand, maar »de kracht des Heeren tot inwendige en uitwendige hervorming." Voorwaar, als wij onze oude Belijdenis »nog altijd wettelijk geldig" noemen, dan is het niet op grond van dat misleidend en onwaardig Artikel, maar omdat, hoe zorgvuldig ook onze Reglementen de belijdenis »niet Christus maar ieders meening omtrent Christus" door tal van voorzorgen verzekerden, toch nergens de loochening van het leven zelf der Kerk als Kerk, de opheffing harer oude Belijdenis, positief beproefd wordt.

Neen, de zonde der Kerk door — niet opzettelijk maar in noodwendige gevolgtrekking — den Christus en in Hem de persoonlijke openbaring Gods te loochenen, die zonde der Kerk is, helaas! niet te loochenen. Wij hebben samen gezondigd, en zoo velen we dit inzien, gelijk ook mijn oogen daarvoor geopend zijn, moeten wij dit met verslagen hart belijden.

En dan:

Helaas! er komt bij dat de houding van ons »orthodoxen« in de Kerk, zooals zij georganiseerd is, karakterloos is en zedelijk lager staat dan die der »modernen.« Onze houding is een ontrouw jegens den Heer, een verkrachting van het waarheidsgevoel, onzedelijk in hoogeren zin. De houding der »modernen« in onze Kerk is — eenmaal hun overtuiging aangenomen — onberispelijk. De godsdienst is hun een verschijnsel, zonder persoonlijke openbaring Gods uit 's menschen natuur voortkomende en naar historische voorwaarden steeds hooger ontwikkeld. Zoo is de godsdienst vanelf »subjectief. Bij deze overtuiging is het correct, ook andere overtuigingen in de Kerk nevens de eigene te dulden ja te wenschen. De »modernen« zouden ons, niet alleen ter betooning van hun elevatie boven onzen bekrompen ketterhaat, maar ook ter kleuring van het, anders eentonig, tafereel des Geheels, niet gaarne missen in de Kerk. Daarmee zijn zij zichzelve niet ontrouw. Maar anders is het bij ons. Wij belijden een persoonlijke openbaring Gods, die dus (ondanks het subjectieve en gebrekkige van onzen vorm) goddelijke waarheid, de waarheid is. Die waarheid mag dus niet bloot als »een richting« gelden d. i. als uiting der waarheid nevens andere van gelijke waarde. En toch laten wij haar zulk een »richting« zijn. Onze »richting« rivaliseert kalm wettelijk met de andere. Een ernstig »moderne« kan ons zeggen: »indien Christus, zooals gij hem verstaat, u inderdaad de éénige weg tot behoud is, waarom laat gij ons dan zoo beleefd verloren gaan? O Pegasus, hoe stapt gij zoo gedwee naast het andere jokdier in 't gareel? Jakob, hoe verkoopt gij uw eerstgeboorte terug voor een linzengerecht van kerkelijke rust?"

Dit is mij duidelijk geworden. Ik heb leeren inzien hoe het in den grond goddeloos en liefdeloos is, het geloof in Jezus als den Christus naar de H. Schriften tot een »richting« nevens andere te laten maken, gelijk onze kerkorganisatie doet. Goddeloos, omdat de persoonlijke openbaring Gods in ons vleesch, de wegneming van onzen vloek, een zoo ontzachlijk, wereldvernieuwend feit is dat het heiligschennis moet heeten het te erkennen en er dan toch niet op elk gebied, bovenal op het kerkelijke, de hoogste Getuigenplaats aan te geven, zoodat niets er naast kan staan. Liefdeloos, omdat de gewetens verward worden, als zij die het woord van Christus erkennen: »indien gij niet gelooft dat ik Die ben, gij zult in uwe zonden sterven!" toch kerkelijk zich gelaten alsof er zoo veel niet aan hing.

Ik moest, geeerde Medebroeder! dit laten voorafgaan omdat — zeide ik — al wat ik verder in 't midden te brengen heb, daaraan hangt. Dit zal blijken als ik nu uw bedenkingen ga beantwoorden. Zij zijn drie in getal. Ten eerste vroegt gij: Is het nu, op dit tijdstip een gelegen oogenblik om met een dergelijk voorstel aan te komen? Eischt de beandwoording van zulk een vraag niet meer rijpheid van geestelijk en kerkelijk leven, dan bij de tegenwoordige armoede aan geestelijke helderheid en vastheid kan ondersteld worden?

Ik antwoord: indien wáár is, wat boven gezegd is over het onzedelijke van onzen toestand, dan is het, ja, wenschelijk dat een rijper inzicht daarin algemeen worde; maar het wegnemen van dit euvel mag daarvan niet afhankelijk worden gesteld. Gij stemt, vertrouw ik, terstond toe dat, als inderdaad de Kerk den Naam des Heeren Jezus belijden moet en het niet doet, dit eene zonde is van de allerergste soort, die vóór alle andere dingen moet worden beleden en nagelaten. Is de Kerk inderdaad eene eenheid, eene zedelijke persoonlijkheid, voor welke hetzelfde geldt als voor den enkelen mensch, dan staat zij bij ons aan de hoogste, aan de eigenlijke zonde schuldig. De Heilige Geest zal de wereld overtuigen van zonde, omdat zij niet in Christus gelooven, wat hetzelfde is als Hem niet belijden. Onze Vaderen, met brandstapel en nitroeting bedreigd schreven bij de toezending van onze oude Belijdenis aan Philips II, dat zij aldus als hij hier lezen kon, de waarheid beleden, »verschrikt van het dreigement Christi« dat Hij zou verloochenen voor den Vader en zijne engelen hen die zijn Naam verloochenden. Wij hebben hier niet met een kerkrechtelijke, maar eenvoudig met een zedelijke vraag te doen. Voor den eersten en hoogsten plicht der Kerk moet alles wijken. Hier geldt niet: »het zou wel wenschelijk zijn, maar er zijn bezwaren: de tijd is er niet rijp voor,« enz. Is een huis misbouwd, moet er een belangrijke verbetering in aangebracht worden, billijk wacht men dan den geschikten tijd af en overlegt bedaard, hoe best te handelen; maar staat het huis in brand, dreigt zijn ondergang, zoo laat men alles ter zijde en blusscht op staanden voet. Wat heeft de Kerk op aarde anders te doen, dan den Naam haars Heeren te belijden? Welk belang kan hoven dit gaan?

Natuurlijk volgt dan verder weder de betuiging, dat geen revolutie in de kerk is bedoeld, noch overhaasting, noch uitbanning van modernen enz.; en dat dit alles de kracht van het zedelijk protest ongemeen verzwakt, is duidelijk.

Toch zal dit woord werken: *Het blijven onder de organisatie is mij tot zonde geworden.* Het beroep op Art. 11 is *treurige geesteloosheid.*

Hier nu is de tweesprong.

Anti-nomianisme voeden, of in de kracht des Heeren de zonde afsnijden.

Indien dan uw oog u ergert, ruk het uit; zoo uw hand u ergert, houw die af.

Officieele Berichten

Classis Assen.

De Classis Assen heeft in hare vergadering van 28 Mei den heer G. H. Dijkstra, Candidaat in de Heilige Theologie, na voorafgaand onderzoek, beroepbaar gesteld voor de bediening des Woords in de Gereformeerde kerken in Nederland.

G. H. Zahn, *Scriba.*

Buitenland.

Engeland. Vereeniging der Congregationalistische en Baptistische kerken. De leiders in de Congregationalistische en de Baptistische kerken arbeiden om eene vereeniging tusschen beide kerken tot stand te brengen. Of het gelukken zal?

Toen Spurgeon besloot om zijne kerk voor te gaan in het breken met de Baptistische unie, werd hij daartoe gedreven door het feit, dat in die unie de meeste kerken niet meer de fundamenteele stukken van het Christendom beleden. Doch de „down grade"-beweging, die de Baptistische kerken van haar fundament had afgedreven, was nog veel sterker openbaar geworden in de Congregationalistische kerken.

Zou nu het gemeenschappelijk afzakken van het fundament waarop beide kerken gebouwd zijn, hare vereeniging tot gevolg hebben?

Wij vreezen het.

De Congregationalisten zijn de afstammelingen der stoere Independenten, die in Engeland in 1581 ontstonden doordat zij het Anglicaansche kerkbegrip verwierpen en leerden dat elke gemeente onafhankelijk en zelfstandig moest wezen, en evenmin aan een zichtbaar hoofd, als aan eene synode onderworpen mocht zijn. Het denkbeeld, dat de kerken meerdere vergaderingen behooren te hebben, welke meerdere vergaderingen moeten dienen om de eenheid van het lichaam van Christus uit te drukken met eerbiedinging van de autonomie of zelfregeering der plaatselijke kerken, wilde er bij de Independenten niet in. Daardoor onderscheidden zij zich van de Presbyteriänen of Puriteinen. De machtige persoonlijkheid van Olivier Cromwell behoorde tot de Independenten; maar ook de eenige schaduw die er ligt op de regeering van dezen grooten man en belijder van den Christus, en wel de dood van Karel, Koning van Engeland, staat met het individualistisch standpunt van de Independenten in het nauwste verband.

Maar juist in dat zelfstandige, individualistische ligt de eigenaardigheid der Congregationalistische kerken, en wanneer dit zou verdwijnen doordat men een geünieerde Congregationalistische kerk ging stichten waarin ook de Baptisten werden opgenomen, dan was het natuurlijk met die onafhankelijkheid gedaan.

Nu zijn genoemde kerken reeds den weg van centralisatie op. Zij hebben toch een „Central Board", een centraal bestuurscollege, en dat men verlangt, dat dit bestuur handelend zal optreden, blijkt wel uit het feit dat het comité van de Congregationalistische Unie aan het centraal Bestuur heeft ingeblazen om zich in te laten met het weggaan en het komen van predikanten, terwijl het ook aangespoord is om de mogelijkheid van een „Sustentation Fund" te bespreken. Het is bekend, dat in de meeste